

Matalan kynnyksen kohtaamispaikat edistävät hyvinvointia

Tuuli Pitkänen, Suvi Jokelainen, Jiri Sironen ja Timo Glad

Julkaistu 19.1.2017

Tiivistelmä

Elokolo- ja mielen- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelman (MIPA) hyvinvointikyselyyn vastasi 140 elokolojen kävijää syksyllä 2015. Kyselyyn vastanneet pitivät kohtaamispaikkojen toimintaan osallistumista itselleen tärkeänä ja olivat kokeneet osallistumisen vaikuttaneen myönteisesti hyvinvointiinsa. Elokolo-toiminta oli tavoittanut erityisesti henkilöitä, jotka olivat kokeneet yksinäisyyttä ja joilla oli taloudellisesti tiukkaa. Suuri osa heistä oli keski-ikäisiä ja miehiä.

Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelman (MIPA) hyvinvointikyselyyn vastasi 140 elokolojen kävijää syksyllä 2015. Kyselyyn vastanneet pitivät kohtaamispaikkojen toimintaan osallistumista itselleen tärkeänä ja olivat kokeneet osallistumisen vaikuttaneen myönteisesti hyvinvointiinsa. Elokolo-toiminta oli tavoittanut erityisesti henkilöitä, jotka olivat kokeneet yksinäisyyttä ja joilla oli taloudellisesti tiukkaa. Suuri osa heistä oli keski-ikäisiä ja miehiä.

Ydinviestit

- Matalan kynnyksen toimintaan osallistuminen ylläpiti tai paransi kävijöiden hyvinvointia
- Toisten ihmisten tapaaminen ja uusiin ihmisiin tutustuminen olivat yleisimmät syyt osallistua kohtaamispaikkatoimintaan. Helsingin toimipisteessä myös yhteiskunnallinen vaikuttaminen oli ilmoitettu keskeiseksi osallistumisen syyksi.
- Kohtaamispaikkatoiminta tavoittaa monenlaisia ihmisiä. Monilla oli kokemuksia yksinäisyydestä, yhdenvertaisuuden puutteesta ja vaikeuksista kattaa menoja käytettävissä olevilla tuloilla. Yli puolet kävijöistä arvioi itsensä sekä hyvä- että huono-osaiseksi.
- Kohtaamispaikkojen kävijät olivat kokeneet elämäntilanteessaan myönteisiä muutoksia psyykkisessä terveydessä, osallistumisessa, arjen sujumisessa, elämänlaadussa, perhesuhteissa, asumisessa ja päihteiden käytössä.

Johdanto

Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen keskeisenä tavoitteena on yksilön ja hänen läheistensä hyvinvoinnin lisääminen. Erilaisia järjestöjä on paljon ja niiden toiminnan kohteet ja toimintatavat vaihtelevat. Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelman (MIPA) yhtenä tavoitteena on selvittää järjestöjen tavoittamien kansalaisten elämäntilannetta sekä heidän kokemuksiaan järjestöjen toiminnoista ja palveluista. MIPA-tutkimusohjelmassa on mukana yhteensä kymmenen erilaista päihde- ja mielenterveysjärjestöä (Pitkänen & Tourunen 2016).

MIPA-tutkimusohjelmassa toteutettiin hyvinvointikysely talvella 2015 - 2016. Aineistonkeruu toteutettiin kyselytutkimuksena tätä varten suunnitelluilla kyselylomakkeella, jota pilotoitiin ja työstettiin järjestöjen yhteisessä työpajassa elokuussa 2015. Kyselyssä kartoitettiin laajasti järjestöjen tavoittamien kansalaisten elämäntilannetta ja toimintakykyä sekä palvelukokemuksia ja -tarpeita. Kysymysten valinnassa hyödynnettiin aiempaa tutkimuskirjallisuutta ja vertailukelpoisuutta toisiin tutkimuksiin (Pitkänen & Tourunen, 2016). Kyselyyn vastasi kaikkiaan 1085 henkilöä, jotka tavoitettiin eri järjestöjen kautta. EHYT ry kohdisti tiedonkeruun Elokolo-kohtaamispaikkoihin. Tässä katsauksessa käsitellään ainoastaan Elokolon tuloksia. Katsauksessa kuvataan toimintaan osallistuneiden elämäntilannetta, osallistumisen syitä, palvelujen käyttöä, hyvä- ja huono-osaisuuden kokemuksia sekä kohtaamispaikkatoiminnan merkitystä osallistujille.

MIPA-tutkimusohjelma on hyväksytty kaikissa mukana olevissa järjestöissä. Hyvinvointikyselyn sisältö ja kyselyyn osallistuminen on käsitelty hankkeen johto- ja ohjausryhmissä. A-klinikkasäätiö on myöntänyt kyselylle tutkimusluvan. Kyselyn alussa on vastaajalle suunnattu esittely, josta käy ilmi osallistumisen vapaaehtoisuus ja luottamuksellisuus. Vastaajista ei kerätty tunnistetietoja. Kysely löytyy MIPA-tutkimusohjelman internet-sivuilta ja on vapaasti käytettävissä järjestöjen toiminnassa sekä muissa tutkimuksissa.

Elokolojen kävijät

Elokolo-kohtaamispaikkatoiminnan tarkoitus on tarjota siellä kävijöille mahdollisuus toisten ihmisten tapaamiseen sekä antaa kävijöille tukea ja kannustusta. Lisäksi kohtaamispaikat järjestävät erilaista toimintaa, kuten keskustelutilaisuuksia, kahvihetkiä, luontoretkeä ja toritapahtumia. Tavoitteena on toimintaan osallistuvien elämänhallinnan, itsenäisen suoriutumisen ja päihdeongelmilta suojaavien tekijöiden vahvistuminen.

Hyvinvointikyselyyn vastasi Helsingin ja Lahden Elokoloissa 34 kävijää kummassakin, Turussa 36, Pirkkalassa 33 ja Tampereella kolme. Hyvinvointikyselyyn vastaajista kaksi kolmesta oli miehiä. Puolet vastaajista oli iältään 46–65-vuotiaita, yli 66-vuotiaita oli joka neljäs ja 18 - 45-vuotiaita joka viides. Puolella vastanneista oli keskiasteen ja vajaalla viidenneksellä korkea-asteen koulutus. Lähes puolet vastaajista oli eläkkeellä, joka kymmenes kävi töissä ja toinen kymmenennes tuetussa työtoiminnassa. Puolison kanssa asui joka neljäs vastaaja ja viidellä prosentilla vastaajista oli alaikäisiä lapsia. Tarkat luvut löytyvät MIPA-tutkimusohjelman verkkosivuilta (järjestökohtainen palaute Elokolat).

Puolet vastaajista kävi Elokolossa useita kertoja viikossa ja viidennes kerran viikossa. Suurimmiksi toimintaan osallistumisen syiksi oli mainittu halu tavata ihmisiä, halu tutustua uusiin ihmisiin, halu oppia uutta tai saada tietoa, halu auttaa muita ihmisiä sekä saada mielekästä tekemistä (taulukko 1). Helsingissä oli usein mainittu myös yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen liittyvät syyt (32 %), mutta Turussa ja Lahdessa omaan päihteiden käyttöön liittyvät syyt (28 %).

Taulukko 1. Elokolojen toimintaan osallistumisen syyt (n=140).

Haluan tavata ihmisiä	56 %	Vertaistuen antaminen	14 %
Haluan tutustua uusiin ihmisiin	42 %	Haittojen ennaltaehkäisy	13 %
Haluan oppia uutta tai saada tietoa	29 %	Tuki toipumisen ylläpitämiseen	12 %
Haluan auttaa muita ihmisiä	28 %	Yhteiskunnallinen vaikuttaminen	11 %
Saan mielekästä tekemistä	25 %	Läheisen päihteiden käyttöön liittyvät syyt	5 %
Omaan päihteiden käyttöön liittyvät syyt	18 %	Akuutti ongelma, ”tilanne päällä”	5 %
Omaan mielenterveyteeni liittyvät syyt	15 %	Saan palkkaa tai palkkiota	4 %
Haluan kuulua johonkin ryhmään	14 %	Läheisen mielenterveyteen liittyvät syyt	3 %
Vertaistuen saaminen	14 %		

Kolmannes kävijöistä oli saanut tiedon toiminnasta tai järjestöstä tutultaan (31 %) ja lähes yhtä moni läheiseltään (28 %). Lisäksi kävijät olivat saaneet tietoa toiminnasta ja järjestöstä internetsivuilta (9 %), sosiaalitoimesta (7 %), terveydenhuollosta (5 %), lehdestä (5 %) ja sosiaalisesta mediasta (4 %). Sähköisen median sekä palvelujärjestelmän osuudet tiedon välittäjinä olivat yllättävän pieniä.

Palvelujen ja internetin käyttö

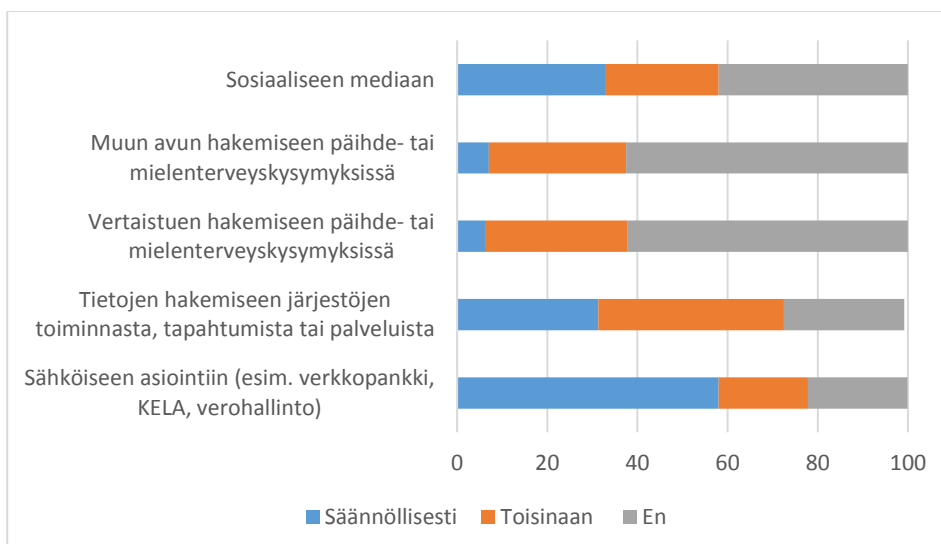
Hyvinvointikyselyssä selvitettiin, missä määrin vastaajat olivat käyttäneet erilaisia palveluita ja olivatko heidän käyttämänsä palvelut olleet riittäviä. Suurin osa vastaajista oli saanut niitä palveluita, joita oli tarvinnut. Lääkärivastaanoton palveluita käyttäneistä kuitenkin 32 % ja toimeentulotukea saaneista 23 % ilmaisi, että heidän käyttämänsä lääkärivastaanoton palvelu ei ollut riittävä (taulukko 2).

Taulukko 2. Elokolon kävijöiden muiden palvelujen käyttö 12 kuukauden aikana ja palvelujen koettu riittävyys (n=134).

	En ole tarvinnut	Olisin tarvinnut, mutta en saanut	Olen käyttänyt, palvelu ei riittävä	Olen käyttänyt, palvelu riittävä
Mielenterveyspalvelut	62 %	3 %	12 %	22 %
Päihdepalvelut	63 %	4 %	12 %	21 %
Asumispalvelut	64 %	6 %	19 %	12 %
Lääkärin vastaanotto	21 %	3 %	32 %	44 %
Talous- ja velkaneuvonta	69 %	6 %	12 %	14 %
Toimeentulotuki	44 %	7 %	23 %	26 %
Lastensuojelu	87 %	1 %	5 %	6 %

Sähköisten palvelujen käyttöä kartoitettiin kysymällä, kuinka paljon vastaajat olivat käyttäneet internetiä viimeisen 12 kuukauden aikana erilaisiin asioihin (kuvio 1). Säännöllinen internetin käyttö oli Elokolon kävijöiden keskuudessa melko vähäistä. Lähes neljäsosa vastaajista ei viimeisen 12 kuukauden aikana ollut käyttänyt lainkaan sähköistä asiointia (kuten verkkopankin, KELA:n tai verohallinnon sähköinen asiointi) ja joka viides oli käyttänyt vain joitakin kertoja. On syytä muistaa myös se, että monien palveluiden siirtyminen internetiin ei kaikille ihmisille tarkoita palveluiden saatavuuden paranemista.

Kuvio 1. Elokolon kävijöiden (n=128) internetin käyttö kyselomakkeen täyttämistä edeltävän 12 kk aikana (prosenttitaulukko).

Hyvä- ja huono-osaisuus

Päihde- ja mielenterveysongelmat sisällytetään mukaan huono-osaisuutta koskevaan keskusteluun usein melko kategorisesti. Vaikka tarkoitus voi olla hyvä, niin leimaamisella saattaa olla yksilön kannalta negatiivinen merkitys. Elokolo-kohtaamispaikkatoimintaa kohdennetaan erilaisille riskiryhmille, kuten päihdeiden riskikäyttäjät, työttömät, vähävaraiset ja moniongelmaiset, mutta tätä ei tuoda julkisesti esille, vaan toiminta on avointa kaikille kansalaisille. Toiminnan tunnus on ”Elokolo – kansalaisten kohtaamispaikka” ja tämä näkyy mm. visuaalisessa ilmeessä (ikkunateippauksessa, esitteissä jne).

Hyvinvointikyselyssä kysyttiin järjestöjen tavoittamien kansalaisten omaa kokemusta hyvä- tai huono-osaisuudestaan. Karita Kammonen (2016) tutki pro gradu -työssään hyvinvointikyselyyn päihdejärjestöjen kautta osallistuneiden näkemyksiä sekä huono-osaisuuden kokemukseen yhteydessä olevia tekijöitä. Kammosen mukaan yli puolet vastanneista oli arvioinut itsensä sekä hyvä- että huono-osaiseksi, kolmannes hyväosaiseksi tai erittäin hyväosaiseksi ja 14 prosenttia huono-osaiseksi tai erittäin huono-osaiseksi. Päihdejärjestöjen välillä oli eroja hyvä- ja huono-osaisuuden kokemuksen jakautumisessa: eniten huono-osaisuutta kokivat päihdehäiriöiden keskellä olevat ja vastaavasti eniten hyväosaisuutta kokivat toipujat sekä vapaaehtois- ja vertaistukitoimintaan osallistuvat. Hyvä- ja huono-osaisuuden kokemukseen olivat yhteydessä monet terveyteen, talouteen ja elämän merkityksellisyyteen liittyvät tekijät. Parhaiten huono-osaisuutta yhtä aikaisesti kuvasivat heikoksi koettu taloustilanne sekä vähäinen elämän merkityksellisyyden ja yhdenvertaisuuden kokemus.

Elokolojen kävijöistä itsensä oli kokenut huono-osaiseksi 15 prosenttia, sekä hyvä- että huono-osaiseksi 55 prosenttia ja hyväosaiseksi 29 prosenttia. Avovastaukset valottivat sitä, millä elämänalueilla ja missä elämäntilanteissa hyvä- tai huono-osaisuutta oli koettu.

Hyväosaiseksi että on asunto ja hyvä parisuhde sekä poika kotona. Huonoa on toimeentulon ja työntekeksen puute.

Avioeron aikoihin tuntui huono-osaiselta.

Yli puolet Elokolojen kävijöistä oli vastannut kokeneensa kotitalouden menojen kattamisen tuloilla hankalaksi (erittäin hankalaksi 16 %, hankalaksi 28 % ja melko hankalaksi 16 %) ja erittäin helpoksi vain kolme prosenttia. Hyvinvointikyselyssä selvitettiin lisäksi, olivatko vastaajat kokeneet pelkoa ruoan riittävydestä, tinkineet lääkkeiden ostamisesta tai jättäneet käymättä lääkärissä rahan puutteen vuoksi (kuvio 2). Toimeentuloon liittyviä vaikeuksia ilmaistiin myös avovastauksissa.

Tulot eivät riitä kaikkeen tarvittavaan.

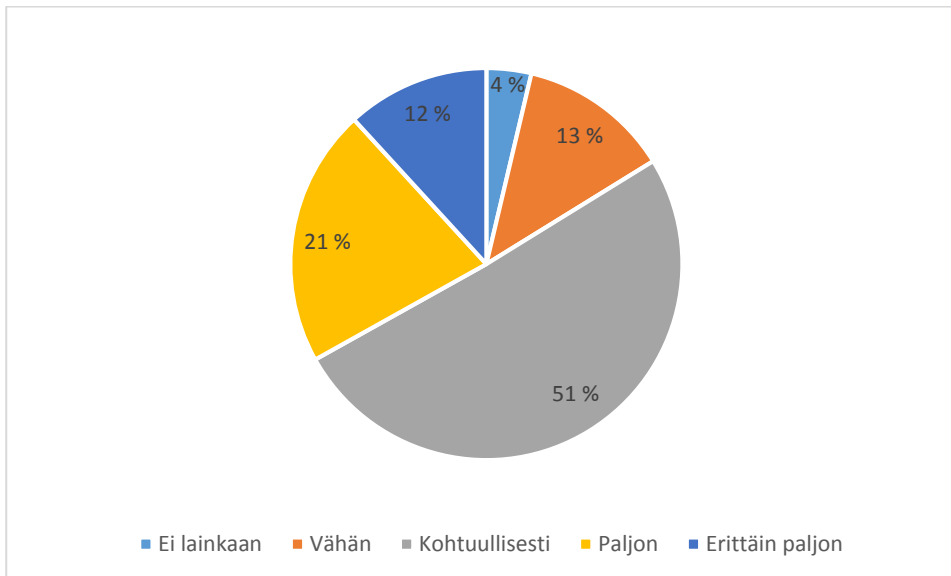
Rahan kanssa tiukkaa mutta pikkuhiljaa paranee.

Kuvio 2. Niiden Elokolojen kävijöiden (n=131) osuudet, jotka olivat vastanneet kokeneensa pelkoa ruoan riittävydestä tai tinkineet lääkkeiden ostosta tai lääkärissä käymisestä.

Elämän merkityksellisyyden kokemus oli toinen tärkeä huono-osaisuuden kokemukseen liittyvä asia (Kammonen 2016). Hyvinvointikyselyssä vastaajista puolet oli kokenut oman elämänsä kohtuullisesti merkityksellisenä ja joka kolmas paljon tai erittäin paljon merkityksellisenä (kuvio 3).

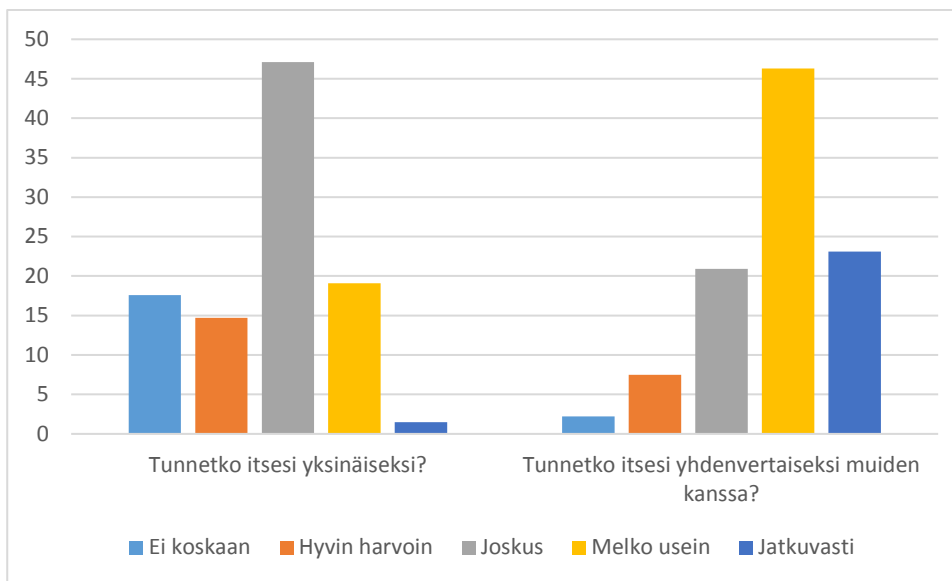
Kuvio 3. Elokolon kävijöiden (n=136) vastaukset kysymykseen ”Missä määrin tunnet, että elämäsi on merkityksellistä?”

Yhdenvertaisuuden kokemus oli elämän merkityksellisyyden ja taloudellisen tilanteen lisäksi kolmas keskeisesti huono-osaisuuden kokemukseen liittyvä asia (Kammonen 2016). Suurin osa Elokolon kävijöistä oli kokenut yhdenvertaisuuden tunnetta suhteessa muihin ihmisiin melko usein tai jatkuvasti (kuvio 4). Kuitenkin noin neljännes ei tuntenut itseään selkeästi yhdenvertaiseksi muiden kanssa. Elokolojen kävijöiden joukossa oli hyvin vähän niitä, jotka tunsivat itsensä jatkuvasti yksinäiseksi. Elokolo -toimintaan hakeutuminen on yksi keino yksinäisyyden vähentämiseksi.

Vastaajilta kysyttiin myös, tunsivatko he kuuluvansa johonkin sellaiseen yhteisöön (esim. perheeseen, porukkaan tai ryhmään), jossa he tuntevat olevansa hyväksytyjä. Lähes kaksi kolmesta (62 %) tunsivat kuuluvansa useampaan yhteisöön ja joka neljäs (23 %) tunsivat kuuluvansa yhteen yhteisöön. Kuitenkin myös 15 prosenttia vastasi, ettei tuntenut kuuluvansa mihinkään yhteisöön. Yhteenkuuluvuutta Elokolo -toimintaan tunsivat vastaajista joka kolmas (29 %) paljon ja 15 prosenttia erittäin paljon. Noin puolet (48 %) vastaajista tunsivat vain vähän yhteenkuuluvuutta Elokolo -toimintaan ja 8 prosenttia ei tuntenut yhteenkuuluvuutta lainkaan. Puolet vastaajista (56 %) arvioi, että heillä on elämässään sopivasti tekemistä ja kolmannes (34 %) että tekemistä oli liian vähän. Liikaa tekemistä oli joka kymmenellä vastaajista.

Kuvio 4. Elokolon kävijöiden (n=140) kokema yksinäisyys ja yhdenvertaisuus (prosenttitaulukko).

Elokolon kävijöiden elämäntilanteessa tapahtuneet muutokset

Elokolojen toiminnan arvioitiin vaikuttaneen hyvinvointiin pääsääntöisesti positiivisesti. Kävijöistä 45 prosenttia vastasi toiminnan parantaneen ja toiset 45 prosenttia ylläpitäneen hyvinvointia. Vain joka kymmenes vastaaja oli kokenut, ettei toiminnalla ollut vaikutusta hänen hyvinvointiinsa ja yksi prosentti vastaajista oli kokenut hyvinvointinsa huonontuneen toiminnan myötä. Täydentävissä avovastauksissa hyvinvointia edistävinä tekijöinä kuvattiin mm. elämän mielekkyys, hyvä mieli sekä terveyden parantuminen. Elämäntilannetta kuvattiin ikään kuin liukuvana tai muuttuvana, sen koettiin olevan erilainen verrattuna aiempaan elämäntilanteeseen tai sen nähtiin olevan sidoksissa ympärillä tapahtuviin muutoksiin.

Nyt asiat ovat melko hyvin, mutta näinä vaikeina aikoina tilanteet voivat yhtäkkiä muuttua.

Perusasiat kunnossa, asunto ja fyysiset terveysasiat nyt tasapainossa.

Olen tyytyväinen elämäntilanteeseen. Asiat ovat hyvin kuin moneen vuoteen.

Vastaajia pyydettiin myös arviomaan kouluarvosanoja käyttäen omaa elämäntilannettaan elämän eri osa-alueilla ensin sellaisena kuin he kokivat sen tällä hetkellä ja sen jälkeen sellaisena kuin he kokivat eri osa-alueet tullessaan mukaan Elokolon toimintaan (4 = tilanne erittäin huono; 10; tilanne on erinomainen tai asia on erinomaisesti hallinnassa). Tämän hetkisen tilanteen osalta asuminen sai korkeimman keskiarvon (8,3) ja työ tai opiskelu matalimman (6,4). Työtä ja opiskelua koskevaan kysymykseen oli moni myös jättänyt vastaamatta, mikä oli yhteydessä eläkeläisten suurteen määrään.

Vastauksien keskiarvojen perusteella elämäntilanteessa oli koettu myönteistä muutosta laaja-alaisesti (kuvio 5). Tilastollisesti merkitsevää muutosta oli tapahtunut psyykkisessä terveydessä, muussa osallistumisessa, arjen sujumisessa, elämänlaadussa, perhesuhteissa, asumisessa sekä päihteiden käytössä.

Elokolojen toimintaa pidetään tärkeänä

Hyvinvointikyselyssä esitettiin kävijöille avoimia kysymyksiä, joissa pyydettiin kertomaan, millaiset asiat he tunsivat omassa elämässään voimaannuttavina. Lisäksi kysyttiin kävijöiden näkemystä Elokolon toiminnoista ja annettiin mahdollisuus vapaalle palautteelle. Elokolo -toiminnan sisällöistä ei puhuta palveluina (eikä vastaavasti myöskään kävijöistä asiakkaina), vaikka osa kyselyyn osallistuneista käyttikin palvelu -sanaa avovastauksissa.

Kävijät olivat kokeneet voimaannuttavina asioina erityisesti sosiaaliset suhteet, kuten oman perheen ja ystävät, harrastukset, luonnossa liikkumisen, terveyden, päihteettömyyden, toimeentulon, henkilökohtaisen uskon ja Elokolon toimintaan osallistumisen. Useammassa palautteessa tuotiin esiin Elokolojen toiminnan tärkeys ja tarpeellisuus. Annetuissa palautteissa näkyi kävijöiden arvostus Elokolojen erilaista toimintaa ja työntekijöitä kohtaan.

Arvokasta työtä.

Olen kiitollinen tällaisista palveluista ja ihmisille, jotka työskentelevät alalla.

Yksi tärkeä kulmakivi elämässä.

Kokemukset Elokolojen toiminnan sisällöistä vastasivat toiminnalle asetettuja tavoitteita (Elokolo – kohtaamispaikkatoiminnan käsikirja). Toiminnan antina kävijät pitivät muun muassa Elokolojen mahdollistamaa toisten ihmisten kohtaamista sekä tuen ja ohjauksen saamista.

Elokolossa alkaa elämä ja arki: kiva nähdä kavereita ja tutustua tuntemattomiin.

Yhteisöllisyyttä, tukea ja ohjausta.

Vastauksissa tuotiin esiin myös konkreettisia asioita, jotka nähtiin merkityksellisinä ja tärkeinä Elokolojen toiminnassa: esimerkiksi lämmin ruoka ja kahvi, internet, lehden lukeminen ja erilaiset retket.

Kiva tulla kahville, internet ja lukemaan lehdet: myös pyhäpäivinä.

Lämpimän aterian, rutiinia arkeen.

Elokolo on antanut minulle paljon, retkiä, ruokaa, vertaistukiryhmä.

Yleisesti kehittämisen kohteina mainittiin, että matalan kynnyksen paikkoja tarvittaisiin lisää, tiloja voisi laajentaa ja toiminta voisi olla monipuolisempaa.

Matalan kynnyksen paikkoja tarvitaan enemmän, asiakkaat tarvitsisivat enemmän yksilöllistä ja pidempi kestoista tukea.

Näitä toimintoja tarvitaan ehdottomasti ja toiminta voisi olla laajempaa sekä runsaampaa.

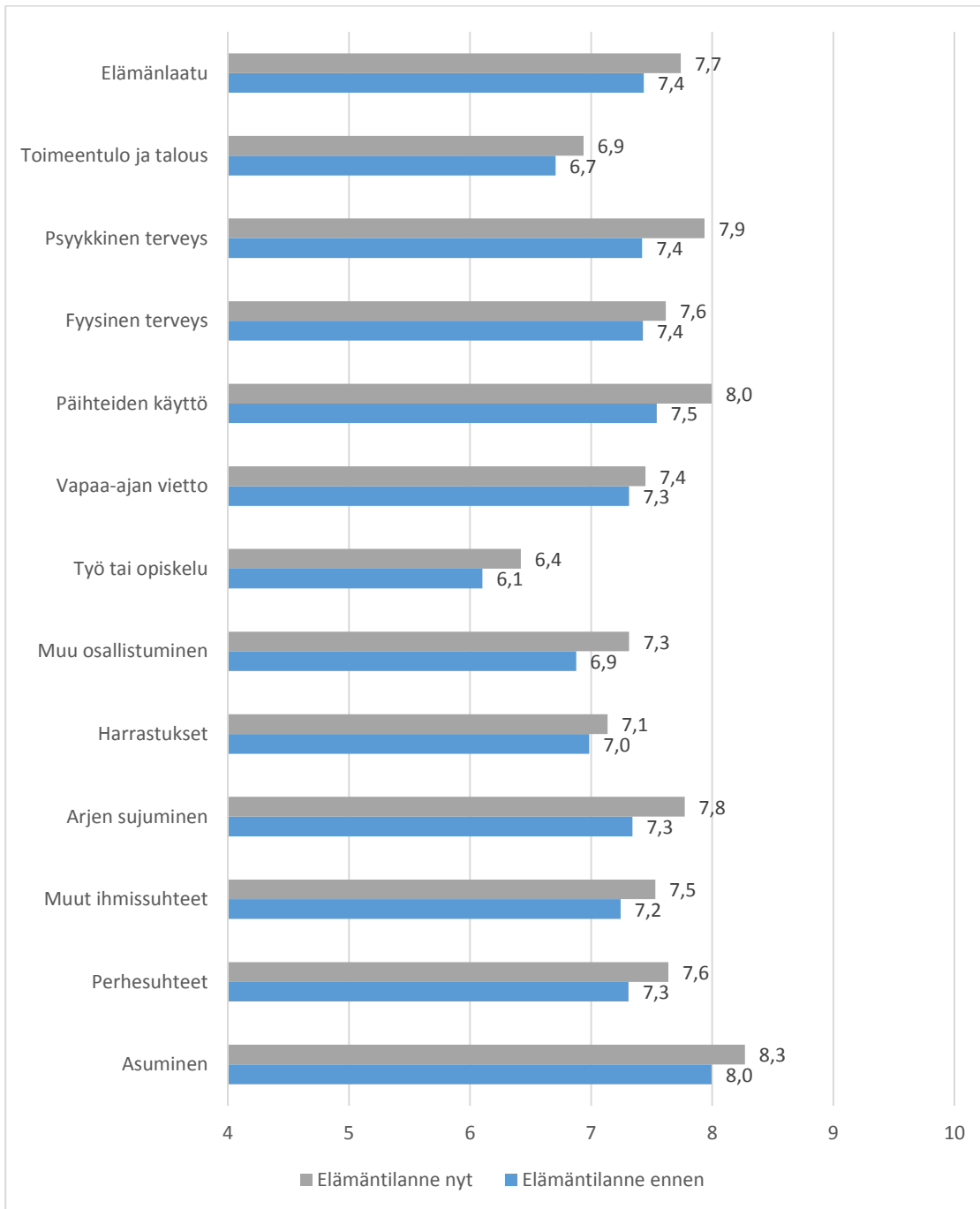
Elokolo on hyvä paikka, minne paikallinen voi tulla mutta palveluille on tarvetta muuallakin.

Kehitystä päivätoimintaan lisää, hienoja toimintamalleja jo toteutettu.

Ihan ok juttu, mutta nykyiset tilat liian pienet.

Potentiaali on suuri, tulevaisuudessa tarve varmasti lisääntyy.

Kuvio 5. Elokolon kävijöiden (n=111) arvio elämäntilanteestaan kyselyyn vastaamisen aikaan sekä takautuvasti silloin kun oli tullut mukaan Elokolo toimintaan (kouluarvosana 4 – 10).

Johtopäätökset

Päihdehoidon asiakkaista enemmistö on miehiä, monien koulutus on vähäinen ja rikollisuus on yleistä (Pitkänen ym. 2016a), mutta yksilöiden tuen tarpeissa on suuria eroja (Pitkänen ym. 2016c). Yksilön toimintakyvyssä on päihde- ja mielenterveysongelmiin liittyen usein monenlaisia haasteita (Pitkänen ym. 2016b). Päihdepalvelujen käyttäjien palvelutarpeet ovat usein laaja-alaiset ja palvelujen järjestäjiltä odotetaan tilanteen ymmärtämistä ja kohtaamisen taitoja (Perälä ym. 2014).

Hyvinvointikyselyyn vastanneiden Elokolojen kävijöiden (n=140) vastauksista välittyi matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoiminnan kokeminen hyväksi ja merkitykselliseksi. Suurin osa vastanneista oli kokenut toiminnan joko ylläpitävän tai parantavan omaa hyvinvointiaan ja hyvinvoinnissa arvioitiin tapahtuneen muutoksia laaja-alaisesti. Elokolojen kautta tavoitettiin sellaisia järjestötoiminnassa aidosti mukana olevia ihmisiä, joita väestötutkimukset eivät välttämättä tavoita (Pitkänen & Tourunen 2016d.)

Elokolaja koskevat tulokset olivat samansuuntaisia kuin MIPA-hyvinvointikyselyssä yleensä. Hyvinvointikyselyn sekä A-klinikkasäätiön asiakastytyväisyyskyselyjen perusteella henkilöt, jotka vastasivat kyselyihin, olivat pääsääntöisesti kokeneet toimintoihin osallistumisen vaikutukset myönteisinä ja laaja-alaisina (mm. Pitkänen & Tourunen 2016b; Pitkänen & Tourunen 2015). Vastajaat ovat olleet tyytyväisiä saamaansa apuun ja kokeneet myönteisiä muutoksia elämäntilanteessaan. Tärkeimpänä palvelukokemuksena on korostunut tuleminen ihmisenä huomioon otetuksi (Pitkänen ja Tourunen 2015). Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät kohtaavat edelleen paljon leimaamista ja syrjimistä, joten hyväksytyksi ja yhdenvertaisesti kohdelluksi tulemisella on paljon merkitystä. Asiakastytyväisyyskyselyn perusteella yksinäisyyteen ja yhdenvertaisuuden puutteeseen liittyvät kokemukset olivat myös yhteydessä heikompaan arvioon palveluissa saadusta avusta ja tuesta (Pitkänen ja Tourunen 2016c).

Erityisesti keski-ikäiset yksinäiset miehet on vaikeasti tavoitettava ryhmä, josta järjestöjen kautta tehty hyvinvointikysely on tavoittanut ainakin näytteen. Aiempi MIPA-hyvinvointikyselyn ja väestöä koskevan ATH-tutkimuksen vertailu on osoittanut, että järjestöt tavoittivat sellaisia yksinäisiä ja vähätulaisia, jotka eivät näkyneet väestökyselyssä (Pitkänen & Tourunen 2016ath). Järjestöjen keskuudessa tehtävä tutkimus on jatkossakin tärkeää sekä järjestöjen toiminnan kehittämisen että järjestöjen tavoittamien kansalaisten elämäntilanteen ja näkemysten selvittämisen kannalta. Järjestöillä on laaja kosketuspintaa kansalaisiin mm. erityyppisten matalan kynnyksen palveluiden ja vertaistoiminnan kautta.

Järjestöjen toteuttama tutkimus on tärkeää toimintoihin osallistumisen esteiden ja mahdollisuuksien ymmärtämisen kannalta. Esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalveluita käyttäneet ja näiden palveluiden kynnyksellä olleet henkilöt osallistuivat yleensä ottaen järjestötoimintoihin keskimääräistä vähemmän (Kaskela ym. 2014). Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsineet etsivät järjestöjen toimintoihin osallistumisesta erityisesti apua ja vertaistukea (Kaskela ym. 2014). Vertaisuus houkuttaa järjestötoimintoihin mukaan sekä apua hakevia että vapaaehtoisia (Rissanen & Puumalainen 2016). Kaikki eivät kuitenkaan halua tai voi osallistua järjestöjen toimintoihin. Järjestötoimintojen ulkopuolella on ihmisiä, joiden tavoittamiseen tarvitaan muita keinoja.

Kohtaamispaikkatoiminta voi tarjota matalan kynnyksen ja kevyen väylän tulla mukaan järjestöjen toimintaan osallistumalla keskusteluihin ja erilaisiin pieniin vapaaehtoistehtäviin. Tavoitteena on toisaalta tavoittaa ihmisiä tulemaan toimipisteisiin sekä toisaalta kannustaa ja innostaa kävijöitä osallistumaan vielä vahvemmin järjestöjen toimintaan.

Monet vastaajat kommentoivat hyvinvointikyselyä myönteisesti. On todennäköistä, että järjestötoimintoihin osallistuneet olivat kokeneet hyvänä sen, että heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan selvitettiin. Tätä havaintoa tukee myös Elokolossa työskentelevien havainnot hyvinvointikyselyä kerättyäessä. Oikein toteutettuna hyvinvointikyselyt voivat vahvistaa kävijöiden kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja osallisuudesta.

Kyselyn tulokset tukivat Elokolossa työskentelevien havaintoja siitä, että toiminnassa yhdistyvät kävijöiden sosiaalinen ja taloudellinen tuki; juuri nämä yhdessä tuovat ihmisiä kohtaamispaikkojen kävijöiksi. Yksinäisyyden ehkäisemisen ja vähentämisen näkökulmasta merkittävää ovat työntekijöiden havainnot kävijöiden ystävystymisestä keskenään, mitä ei tässä hyvinvointikyselyssä erikseen kysytty.

Hyvinvointikyselyn tulokset vahvistivat aikaisempia tietoja ja arvioita siitä, että Elokolo-kohtaamispaikka-toiminta vastaa sille asetettuja tavoitteita. Kyselyn tulokset vahvistivat myös käsitystä, että toiminnot on suunnattu oikeille kohderyhmille. Matalan kynnyksen toimintapaikkoja ei vielä arvosteta riittävästi eivätkä päättäjät välttämättä näe niiden todellista hyötyä (Jalava ym. 2013), joten niiden vaikutusten ja tulosten tutkiminen ja esille nostaminen on tärkeää.

Kyselylomakkeet löytyvät MIPA-hankkeen nettisivuilta, jotta niitä voi vapaasti käyttää muissa tutkimuksissa. Samoja kysymyksiä käyttämällä saadaan vertailukelpoista tietoa, joka kerryttää järjestöjen yhteistä tietopankkia.

Kirjoittajat ja julkaisun tiedot

Tuuli Pitkänen, FT, vanhempi tutkija, A-klinikkasäätiö
Suvi Jokelainen, YTM, tutkija, A-klinikkasäätiö
Jiri Sironen, YTM, järjestöpäällikkö, EHYT ry
Timo Glad, suunnittelija, EHYT ry

Avainsanat: Matala kynnyks, kohtaamispaikka, hyvinvointi, Elokolo, osallistuminen
ISSN: 2343-3876

Copyright: © Pitkänen, Jokelainen, Sironen, Glad. Julkaisu on vapaasti käytettävissä ja levitettävissä, kunhan kirjoittajat ja alkuperäinen lähde mainitaan.

Lähteet

Elokolo -kohtaamispaikkatoiminnan käsikirja (2016). Maunu A., Sironen J., Äyräs L. & Sattilainen R. (toim.). EHYT ry 2016. www.ehyt.fi/elokolot

MIPA-hyvinvointikysely lomake https://keskuststo.a-klinikka.fi/tietopuu/jarjestotutkimusohjelma/kansalaiset/hyvinvoinnin_vajeet_ja_tarpeet

Jalava J. & Koiso-Kanttila S. (2013): RAY-rahoitteisten järjestöorganisaatioiden haasteet ja matalan kynnyksen dilemma., Teoksessa: Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Niemelä M. & Saari J. (toim.). Kelan tutkimusosasto 2013, Teemakirja 10: s. 172-192.

Jokelainen, S. & Pitkänen, T. (2016): MIPA-hyvinvointikyselyn palaute Elokoloille <http://www.a-klinikka.fi/tiedostot/jarjestotutkimus/ELOKOLOT02112016.pdf>

Kammonen K. (2016): Hyvä- ja huono-osaisuuden kokemus päihdejärjestöjen palvelujen käyttäjillä. Pro gradu-työ, Tampereen yliopisto, terveystieteiden yksikkö.

Kaskela, T., Pitkänen, T., Tourunen, J., Valkonen, J., Suvisaari, J., Härkönen, J., Wahlbeck, K. & Kaikkonen R. (2014): Järjestö- ja harrastustoimintaan osallistuminen ja päihde- ja mielenterveysongelmat - ATH-tutkimuksen tuloksia. Teoksessa: ATH-tutkimuksen tuloksia – järjestökentän tutkimusohjelma. Jalava, J. ym (toim.). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työpapereita 37/2014: s. 21–28.

Perälä, M-L., Kanste, O., Halme, N., Pitkänen, T., Kuussaari, K., Partanen, A. & Nykänen, S. (2014): Vanhempi päihdepalveluissa – tuki, osallisuus ja yhteistoiminta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 21/2014.

Pitkänen, T, Kaskela, T, Tyni, S & Tourunen, J (2016a): Päihdehoitoon hakeutuneiden rikollisuus: Rekisteri- ja hoitotietoihin perustuva seurantatutkimus vankeusrangaistukseen tuomituista päihdehoidon asiakkaista. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2016.

Pitkänen, T, Levola, J., Tourunen, J, Kaskela T. & Holopainen, A. (2016b): Aivotoiminnan häiriöiden yhteydessä yleisesti koetut psykososiaaliset vaikeudet: Paradise24-kysymyssarjan tutkimusperusta. KELA: Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 143.

Pitkänen T., Perälä J. & Tammi T. (2016c): Huumeiden käyttäjiä on monenlaisia: kahdensadan helsinkiläisen huumeiden aktiivikäyttäjän elämäntilanne ja päihteiden käyttö. Tietopuu: Tutkimussarja 1/2016: s. 1-10. http://www.a-klinikka.fi/tiedostot/Tietopuu_Tutkimussarja_1_2016_is.pdf

Pitkänen, T. & Tourunen, J. (2016a): Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tavoittamien kansalaisten hyvinvoinnin vajeiden tutkiminen. Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia 1/2016: s. 1-16.

Pitkänen, T. & Tourunen, J. (2016b) Järjestötoiminta lisää osallistujien hyvinvointia laajasti. Tiimi 4: 22-23.

Pitkänen, T & Tourunen, J. (2016c): Kokemus yhdenvertaisuuden puutteesta ja yksinäisyydestä heikentää asiakastytyväisyyttä. Tiimi 3: s. 26-27.

Pitkänen, T. & Tourunen, J. (2016d): Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen toimintoihin osallistuneiden kansalaisten hyvinvointi kahden kyselytutkimuksen perusteella. Teoksessa: Osallistuminen, hyvinvointi ja sosiaalinen osallisuus – ATH-tutkimuksen tuloksia. Murto, J. & Pentala, O. (toim.). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpapereita 38/2016: s. 20-25.

Pitkänen, T. & Tourunen, J. (2015): Asiakkaiden kokemus päihdehoidon palveluista ja elämäntilanteestaan. Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia 1/2015: s. 1:1-6.

Rissanen, P. & Puumalainen, J. (2016): Kokemuksen kautta osaamiseen: vapaaehtoisuus, vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus. Kuntoutus 39 (1): s. 52-58.

Järjestöjen yhteinen tutkimusohjelma MIPA

Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelmassa (MIPA) 2015–2018 on mukana yhteensä kymmenen järjestöä (A-kiltojen liitto ry, A-klinikkasäätiö, EHYT ry, FinFami -Uusimaa ry, Irti Huumeista ry, Kuntoutussäätiö, Mielenterveyden keskusliitto, Tukikohta ry, Sininauhaliitto ja Suomen Mielenterveysseura) sekä Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak). MIPA-tutkimusohjelman tavoitteena on kehittää järjestöjen tutkimustoiminnan yhteistyötä, laatua ja hyödynnettävyyttä. Tutkimusohjelma kattaa kuusi tutkimushanketta, joissa tuotetaan tietoa kansalaisten elämäntilanteesta ja palveluntarpeista, vapaaehtoisuudesta, vertaisuudesta ja kokemusasiantuntijuudesta sekä järjestöjen toimintaprofiileista. MIPA on Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) rahoittama. Tietoa MIPA tutkimusohjelmasta sekä tutkimusten tuloksista Tietopuu-sivustolla: www.a-klinikka.fi/mipa